

Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної освіти

Педагогічна професія – одна з найстаріших і найпочесніших в історії людства. Професія вихователя дошкільного навчального закладу (ДНЗ) виникла в XVII-XVIII ст. з появою перших дитячих садків. В Україні кадри в галузі дошкільного виховання почали готуватися з 1907-1908 р.р. Фребелівським жіночим педагогічним інститутом.

Сучасне соціально-економічне та політичне життя нашої країни породжує проблеми не тільки економічного та політичного характеру, але й соціального. Одне з них – питання виховання і навчання дітей у сучасних умовах, які постійно змінюються. Важко не погодитися з думкою багатьох науковців та практиків, що сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-новатори, здатні вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, нестандартне, генерувати нове. Функція сучасного педагога – допомогти дітям орієнтуватись у соціокультурній ситуації сучасного суспільства, яка суттєво змінюється, учити їх жити за законами і нормами світової цивілізації і культури.

Як показують дослідження, працівники сфери людина – людина (а до них належать учителі, вихователі, психологи, медичні працівники, управлінці, юристи тощо) на початку XXI століття відчують дефіцит професійних знань, накопичених у галузі наукової й практичної психології, що призводить до зниження практичної ефективності традиційних способів розв'язання суспільно важливих завдань.

Нинішній стан розвитку й реформування системи освіти характеризується орієнтованістю на кожну особистість, розкриття її задатків і можливостей, спрямованістю на захист інтересів дитини, уникнення усередненості та рецептурності в навчанні.

Особливо вагомого значення це набуває на першому етапі соціального становлення особистості, у період здобуття дітьми суспільної дошкільної освіти. У Базовому компоненті дошкільної освіти чітко визначено її мету – «сформувати базис особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності як сукупність чотирьох сфер життєдіяльності – Природи, Культури, Людей, Самої себе.

Зміст сучасної дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, урахування її вікових можливостей. Головне завдання дошкільної освіти на сучасному рівні розвитку цивілізації полягає не в засвоєнні дитиною системи галузевих знань, а розкритті перед нею науки життя в доступній формі: формуванні практичних і життєво необхідних умінь, навичок орієнтуватися в нових умовах життя, знаходити своє місце серед інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати добродійність тощо. З цих позицій сучасний дошкільний заклад покликаний виконувати соціальну, оздоровчу, освітню, культурно-розважальну, просвітницьку функції. Вихователь же дошкільного закладу має реалізувати у своїй професійній діяльності такі напрями:

- психологічний,
- педагогічний,
- організаційний,
- методичний,
- дидактичний,
- управління та контролю,
- підготовки і підвищення кваліфікації.

Вихователь у групі – найголовніша людина для маленької дитини. Вона повністю довіряє вихователю, наділяє його авторитетом і всілякими достоїнствами: розумом, красою, добротою. І це не дивно, оскільки все життя малюка в дошкільному закладі залежить від Головного Дорослого. Саме він вирішує, коли можна грати, коли піти на прогулянку, помалювати, побігати,

а коли можна з усіма дітьми спокійно посидіти і послухати казку, розповідь, оповідання. Він влаштовує цікаві ігри, конкурси, вистави, читає книжки. Саме він є суддею у розв'язанні дитячих конфліктів, уводить правила; він усе знає і може допомогти, підтримати, похвалити, а може не помітити, насварити чи відштовхнути.

Усім дітям з перших днів перебування в дошкільному закладі потрібна радісна атмосфера. Творцем і водночас берегинею такої комфортної атмосфери в групі і в усьому дошкільному закладі є вихователька. Повноцінне дитинство – це своя особиста територія, місце, обладнане з любов'ю, розумінням віку, душі й прагнень кожного малюка. У подібних умовах під керівництвом дорослих, насамперед вихователів, дитина стає дизайнером цього простору. Відчуття власної щасливої території допомагає дітям рости самостійними, веселими, самодостатніми. Тільки спокійна, продумана повсякчасна робота вихователя з дитиною розвине всі найкращі паростки, закладені природою, і зробить її щасливою. Важливо організувати процес виховання так, щоб потім він перетворився на процес саморозвитку і самовиховання, який супроводжуватиме все життя дитини, стане невід'ємною частиною постійного самовдосконалення.

Педагог -дошкільник покликаний виконувати дві основні ролі: навчати, допомагаючи дошкільникам набути нові знання, і виховувати, але одночасно захоплювати, зацікавлювати, «заряджати» творчою мотивацією.

Отже, основними педагогічними цінностями сучасного вихователя дошкільного навчального закладу є:

- *людські*: дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до її розвитку, співпраці з нею, соціального захисту її особи, допомоги і підтримки її індивідуальності, творчого потенціалу;
- *духовні*: сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення, спрямований на формування особистості дитини;

- *практичні*: способи практичної педагогічної діяльності, перевірені практикою освітньо-виховної системи, педагогічні технології;
- *особистісні педагогічні здібності*, індивідуальні особливості особи педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власної життєтворчості, які сприяють створенню особистісно-гуманної взаємодії.

На думку О. Кононко, сучасний вихователь – це передовсім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності. Саме такий вихователь «...дивиться на освіту як на процес розширення можливостей компетентного вибору дитиною змісту, місця, тривалості, партнерів, матеріалів для своїх занять; створення умов для її саморозвитку, прояву сутнісних сил; пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника; формування в нього основ особистісної культури; створення виховного середовища».

Педагогічна діяльність є динамічною системою, складовими якої є взаємопов'язані компоненти:

- *гностичний* (об'єднує здатність до аналізу, узагальнення, уміння формулювати завдання щодо виховання і навчання, виробляти стратегію їх вирішення, оцінювати проекти рішень і способи їх реалізації);

- *проектувальний* (передбачає формулювання системи цілей і завдань, планування власної діяльності і діяльності дітей);

- *конструктивний* (пов'язаний з відбором та організацією навчального матеріалу);

- *організаторський* (здатність здійснювати педагогічний процес, створювати розвивальне середовище для дитини);

- *комунікативний* (уміння встановлювати і розвивати педагогічно доцільні взаємини з дітьми і їхніми батьками, колегами по роботі).

Отже, для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь повинен володіти знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно володіти відомостями, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності. Ці знання є основою необхідних у його діяльності практичних умінь.

Сучасні діти дошкільного віку живуть у динамічному середовищі, яке постійно розвивається. Їхніми характерними рисами стають – висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер оточуючої дійсності; неврівноваженість нервової системи; незадовільний стан здоров'я, відмінності у ціннісних орієнтаціях. Тому сьогодні вкрай необхідно привести у відповідність до нових стандартів розвитку дитини професійну діяльність діючих вихователів ДНЗ, сформуванню їхню готовність до реалізації завдань креативного, творчого розвитку сучасного дошкільника. Зважаючи на те, що дошкільна освіта сьогодні значно відрізняється від тієї, яка була в нашій країні 10 – 15 років тому, сучасний вихователь повинен вміти працювати в умовах соціуму, котрий стрімко змінюється, розуміти, що тільки високий професіоналізм і творчість, ініціатива допоможе знайти місце і самореалізуватися в педагогічній професії. Крім того, за свідченням сучасних психологів (І. Бех, О. Л. Кононко, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін.) відбулися суттєві зміни у особистості нинішньої дитини-дошкільника. Сучасні діти не схожі на дітей середини ХХ століття: розширився діапазон відмінностей дітей у мисленні, мовленні, процесах запам'ятовування і переробки інформації. Все це вимагає від вихователів-практиків вміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання

розвитку дошкільників, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, тобто бути професійно компетентними.

Поняття «компетентність» характеризується такими якостями як знаючий, обізнаний, авторитетний у певній галузі. Професійна компетентність у психолого-педагогічній літературі розглядається як професійна підготовленість і здатність спеціаліста до виконання завдань і обов'язків професійної діяльності. До її структури входять знання, уміння та навички професійної діяльності.

Професійна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу – це сукупність діяльнісно-рольових і особистісних характеристик педагога, що дозволяють йому на високому рівні формувати у дошкільника основи життєвої позиції як системи ціннісних відносин до природи, рукотворного світу (культури), до людей і самого себе. Важливе місце відводиться формуванню у дошкільника самотворення, розуміння дитячого «Я», виховання у дитини позитивного ціннісного ставлення до себе.

Професійна компетентність вихователя дитячого садка включає такі вміння:

- створювати атмосферу життєдіяльності в дитячому саду, наближену до сімейної (особистісне спілкування);
- забезпечувати різні форми активності дитини (фізична, емоційно-ціннісна, соціально-моральна, пізнавальна, мовленнєва, художня, креативна);
- використовувати оптимальні для дошкільного віку моделі основних видів діяльності (спілкування, сюжетно-рольова гра, предметно-практична, дослідна та навчальна діяльність).

Професійна компетентність вихователя тісно пов'язана з рівнем розвитку у нього загальних педагогічних здібностей:

- *організаторських* – здатність - організовувати і регулювати поведінку дітей, стимулювати їх активність у різних видах діяльності;

- *сугестивних* – здатність до словесного і емоційно-вольового впливу на дитину;
- *комунікативних* – готовність легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника і отримувати задоволення від спілкування;
- *перцептивних* – здатність сприймати і розуміти іншого, педагогічна інтуїція;
- *емоційної стійкості* – володіння собою, самоконтроль, саморегуляція;
- *оптимістичного прогнозування* – використання у виховному процесі позитивних якостей вихованця;
- *креативних* – здатність до творчості, педагогічна мобільність, готовність швидко вирішувати проблемні ситуації.

Показники професійної компетентності сучасного вихователя ДНЗ:

- психологічна та загальнокультурна компетентність,
- педагогічна ерудиція;
- системність мислення;
- інноваційність мислення (здатність модернізувати зміст, форми, методи, прийоми та засоби навчально-виховного процесу);
- детермінізм мислення (здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки);
- перспективність мислення (здатність прогнозувати шляхи розвитку навчально-виховного процесу);
- продуктивність мислення (здатність розробляти методичний матеріал);
- науковість мислення (готовність проводити педагогічні дослідження),
- соціальна компетентність та соціальна активність;
- готовність презентувати себе й свій педагогічний досвід.

На думку вчених головними критеріями сформованості компетентності педагога є:

- емпатійність, здатність до переживання;
- повага до дітей, потреба віддавати їм своє серце;
- справжня інтелігентність, духовна культура, бажання працювати з іншими, здатність знайти застосування своїм силам та брати участь у колективній педагогічній творчості;
- високий професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей та прийняття творчих рішень;
- фізичне та психічне здоров'я, професійна працездатність.

Професія дошкільного педагога – непроста і виснажлива, адже вихователю потрібно затратити багато часу і зусиль для того, щоб організувати новий творчий, захопливий освітній процес із дошкільниками. Педагог повсякдень застосовує свою творчу уяву і фантазію, даруючи цікаві нові ідеї вихованцям. Вихователь центральна фігура в дошкільному закладі. Недаремно кажуть: який вихователь, такі в нього й діти. Від того, наскільки педагог критично підходить до аналізу своєї роботи, використовує новинки психолого-педагогічної науки та практики, передовий досвід, шукає нові методи та прийоми навчально-виховної роботи з дітьми, дбає про свій інтелект і культурний розвиток, залежить рівень розвитку та вихованості його вихованців.

Тож сьогодні потрібен вихователь, який розуміє, любить і поважає особистість дитини. Сприймає її такою, якою вона є, з позитивними та негативними сторонами, розуміє та враховує природні потреби та можливості, ніколи не дозволить образити чи принизити, не допустить фальші у стосунках.